

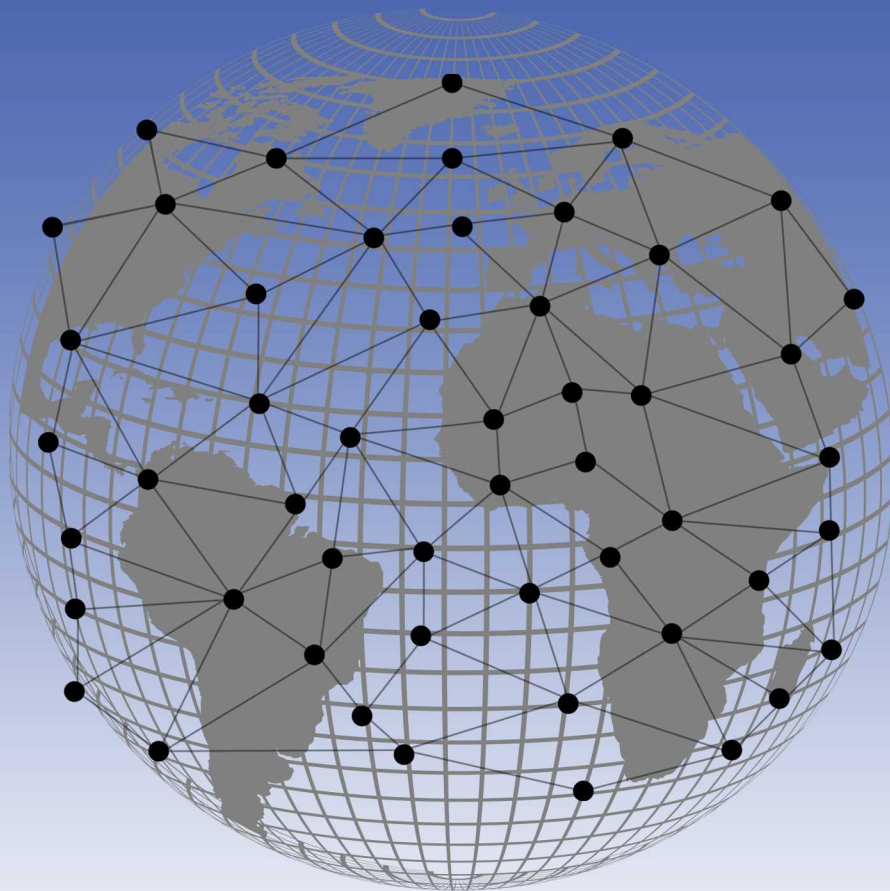

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش بیست و هفتم)

در این شماره می‌خوانید:

- تحریم‌های جدید روسیه و واکنش این کشور به تحریم‌ها
- موافقت دولت چین با درخواست پاکستان برای تعویق بدهی‌های ۴٫۲ میلیارد دلاری
- قدرت‌نمایی چین در افغانستان: موافقت با مگاپروژه ابریشم، سرمایه‌گذاری ۴ میلیارد دلاری در بخش معدن و ایجاد شهرک صنعتی جدیدی در کابل
- تحرکات اقتصادی اسرائیل در خاورمیانه: تجارت و سرمایه‌گذاری با مصر و توافقنامه تجارت آزاد با امارات

فروردین ۱۴۰۱

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش های اتاق ایران

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی
(گزارش بیست و هفتم)

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: فروردین ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: واردات زغال سنگ، سیستم جایگزین سوئیت، توافق گازی ایالات متحده و اتحادیه اروپا، تعویق بدهی‌های پاکستان، مگاپروژه ابریشم، توافق تجاری اسرائیل با امارات مصر

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی" رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب، رویدادهای کلیدی از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف از تهیه این گزارش که به صورت ماهانه از سوی مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر خواهد شد ارائه تصویری روشن از محیط ژئواکونومیک ایران و فرصت‌ها و تهدیدهای ایران در این فضا است.

فهرست مطالب

۵	مقدمه
۶	تحولات جهانی
۱۰	تحولات منطقه‌ای
۱۴	داده‌های تازه

مقدمه

ایران در اقتصاد سیاسی بین‌الملل موقعیتی دوگانه دارد. از یک‌سو ارتباطات بین‌المللی این کشور به کمترین میزان در دهه‌های اخیر رسیده است. از دیگر سو کشور به‌صورت مضاعف از تحولات در محیط روانی و عملیاتی اقتصاد سیاسی بین‌الملل متأثر می‌شود. سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی"، با هدف بررسی رویدادهای با اهمیت از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران، در دو لایه جهانی و منطقه‌ای به رشته تحریر درآمده است. در این گزارش، گلچینی از تحولات اخیر در دو لایه جهانی و منطقه‌ای محیط ژئواکونومیک ایران مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

تحولات جهانی

تحریم‌های جدید علیه روسیه

در روزهای اخیر اتحادیه اروپا تحریم‌های جدید علیه روسیه وضع کرده است. در قالب تحریم‌های جدید:

- واردات زغال سنگ از روسیه ممنوع شده است. اتحادیه اروپا سالانه حدود ۴ میلیارد یورو زغال سنگ از روسیه وارد می‌کند - چهار بانک روسیه تحریم شده است که دومین بانک بزرگ روسیه تحت عنوان VTB نیز در میان آنها قرار دارد.

- ممانعت از دسترسی کشتی‌های تجاری روسیه به بنادر اروپایی. البته دسترسی کشتی‌های حامل مواد غذایی، محصولات کشاورزی و کمک‌های بشردوستانه و انرژی استثنا شده است.

- اپراتورهای مسیرهای جاده‌ای روسیه و بلاروس تحریم شده‌اند.

- فروش کامپیوترهای کوانتومی، نیمه رسانه‌های پیشرفته، ماشین‌آلات پیشرفته و دستگاه‌های حمل و نقلی به روسیه ممنوع شده است. صادرات سالانه این محصولات به روسیه حدود ۱۰ میلیارد یورو بوده است.

- اتحادیه اروپا واردات چوب و مشروبات الکلی از روسیه را ممنوع کرده است. ارزش واردات اتحادیه اروپا در این حوزه‌ها از روسیه حدود ۵,۵ میلیارد دلار است.

- شرکت‌های روسی از مشارکت در قراردادهای دولتی کشورهای اروپایی منع شده و طیف جدیدی از افراد ذی نفوذ در روسیه به لیست تحریم‌ها اضافه شده‌اند.

- دولت آلمان ملی کردن شرکت‌های زیر مجموعه گازپروم و روسنفت را در دست بررسی دارد. این موضوع در سطوح بالای دولت آلمان در روزهای اخیر مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. زیرمجموعه‌های گازپروم و روسنفت نقش کلیدی در صنعت انرژی و در امنیت انرژی آلمان ایفا می‌کنند. مقاماتی از دولت آلمان ایده ملی کردن این شرکت‌ها را حراست از امنیت انرژی آلمان و واکنشی به اقدام روسیه در ملی کردن طیفی از شرکت‌های خارجی فعال در این کشور برشمرده‌اند. دولت روسیه به شدت با این اقدام مخالفت کرده و آن را علیه قوانین بین‌المللی برشمرده است. شرکت گازپروم نیز اعلام کرده است که به همکاری با مجموعه‌های آلمانی و سرمایه‌گذاری در مجموعه‌های آلمانی پایان داده است.

- بورس فلزات لندن معامله فلزات روسیه در این بازار را تعلیق کرد.

- دولت فنلاند که به طور تاریخی سیاست‌های محافظه کارانه‌ای در قبال شوروی و روسیه داشته است نیز به تحریم‌ها علیه روسیه پیوست. شرکت راه آهن ملی این کشور ارائه خدمات در مسیر

ریلی سن پترزبورگ به هلسینکی را متوقف کرد. با توقف خدمات در این مسیر، اتصال ریلی روسیه به اتحادیه اروپا قطع می‌شود. افزون بر این مهمترین مسیر ریلی راه ابریشم که چین را به اتحادیه اروپا از مسیر روسیه پیوند می‌دهد، نیز قطع شده است.

-لیتوانی واردات گاز از روسیه را پایان داد. این کشور نخستین عضو اتحادیه اروپاست که چنین اقدامی صورت می‌دهد. لیتوانی از سایر اعضای اتحادیه خواسته مسیر این کشور را در قطع وابستگی به گاز روسیه در پیش گیرند.

-مقامات اتحادیه اروپا در روزهای اخیر از اعمال تحریم‌های جدید علیه روسیه سخن گفتند. محور تحریم‌های جدید، تحریم صادرات نفت روسیه و ایجاد مکانیسم‌هایی برای دشوارتر کردن دور زدن تحریم‌ها از سوی الیگارش روسیه و ممانعت از تبدیل روبل به ارزهای معتبر است. در این قالب پیشنهاد شده با تشکیل کارگروهی فعالیت‌های الیگارش روسیه زیر ذره بین اتحادیه اروپا قرار گیرد، این اتحادیه بر روند اجرای تحریم‌ها نظارت نماید و به ویژه ممانعت از تبدیل روبل به ارزهای معتبر را تحت نظارت و پایش قرار دهد.

واکنش‌های روسیه به تحریم‌ها

-روسیه صادرات گاز به چین را افزایش داده است. شرکت گازپروم اعلام کرد که در ماه‌های اخیر صادرات گاز از طریق خط لوله سیبری به چین افزایش یافته است. احداث این خط لوله در قالب قرارداد ۴۰۰ میلیارد دلاری میان چین و روسیه در سال ۲۰۱۴ آغاز شده در ۲۰۱۹ وارد فاز اجرایی شد. ظرفیت انتقال گاز از طریق این خط لوله ۳۰۰۰ کیلومتری ۶۱ میلیارد مترمکعب در سال است که از این میان سالانه ۳۸ میلیارد متر مکعب تاکنون به چین صادر شده است. جنگ اوکراین و تنش شدید تجاری روسیه و اتحادیه اروپا احتمالاً چین را به مهمترین بازار گازی روسیه بدل خواهد کرد. -وزیر خارجه روسیه اخیراً با هدف ترغیب هند به استفاده از سیستم جایگزین سوئیت که توسط بانک مرکزی روسیه توسعه داده شده است به این کشور سفر کرد. در هفته‌های آتی نیز قرار است هیئتی از بانک مرکزی روسیه از هند دیدار نماید و زمینه‌های فنی همکاری دو کشور در این حوزه را بررسی نماید. در سفر وزیر خارجه روسیه به هند مسکو پیشنهاد استفاده از روبل و روپیه برای تداوم تجارت دو کشور را مطرح کرد.

حجم تجارت هند و روسیه حدود ۱۰ میلیارد دلار است که از این میان هند حدود سه میلیارد دلار عمدتاً اقلام دارویی به روسیه صادر می‌کند و هفت میلیارد دلار در قالب تسلیحات و نفت از روسیه واردات دارد. دولت هند از تحریم‌های روسیه استقبال نکرده و بر تداوم همکاری با این کشور تاکید ورزیده است. دولت هند اخیراً مجوزهایی برای سرمایه گذاری شرکت‌های روس در این کشور و فعالیت آنها در بازار مالی هند صادر کرده است. هند مناسبات نزدیکی با ایالات متحده دارد، اما

در بحران تشدید شونده میان غرب و روسیه سیاست مستقلی را در پیش گرفته است.

توافق گازی ایالات متحده و اتحادیه اروپا

توافق گازی ایالات متحده و اتحادیه اروپا که در سفر اخیر بایدن به بروکسل حاصل شد، بحث‌های مهمی در مورد آینده ژئوپلیتیک انرژی و کاهش وابستگی اروپا به گاز صادراتی روسیه به دنبال داشته است. چند و چون این توافق هنوز روشن نیست، اما بر مبنای خبرهایی که به رسانه‌ها ارائه شده است ایالات متحده در سال ۲۰۲۲، ۱۵ میلیارد متر مکعب گاز علاوه بر صادرات کنونی، به اتحادیه اروپا صادر خواهد کرد. افزون بر این ایالات متحده متعهد شده است در سال ۲۰۳۰، ۵۰ میلیارد متر مکعب گاز به اتحادیه اروپا صادر نماید.

در قالب این توافق دو طرف گروه کاری مشترکی تشکیل دادند که مباحث فنی را برای اجرایی شدن روند افزایش صادرات گاز ایالات متحده به اروپا پیگیری می‌کند. افزایش ۱۵ میلیارد مترمکعبی صادرات گاز آمریکا به اتحادیه اروپا از نظر کارشناسان به راحتی قابل حصول است و می‌تواند از بازارهای آسیایی به سوی بازارهای اروپایی سرازیر شود. افزایش شدید قیمت گاز در اروپا صادرکنندگان آمریکایی را بیش از گذشته به سوی این بازار سوق داده است.

اما جایگزینی ایالات متحده به جای روسیه در بازار گاز اروپا با چالش‌های مهمی نیز مواجه است. نخستین چالش ظرفیت محدود بنادر ایالات متحده و اتحادیه اروپا برای صادرات بیشتر گاز است. در وضعیت کنونی در ایالات متحده ۷ ترمینال صادرات گاز مایع وجود دارد. در اتحادیه اروپا ۲۸ ترمینال ساخته شده و ده ترمینال در حال ساخت است. علاوه بر فرایند زمان بر اخذ مجوزها، منابع مالی لازم برای احداث ترمینال صادراتی حدود ۱۰ میلیارد دلار و برای احداث ترمینال‌های وارداتی حدود یک میلیارد دلار است. تامین منابع مالی به ویژه برای احداث ترمینال‌های صادراتی جدید در ایالات متحده یکی از چالش‌ها محسوب می‌شود.

البته اتحادیه اروپا و آمریکا اعلام کردند که مشوق‌های مالی را در اختیار شرکت‌هایی که این ترمینال‌ها را احداث می‌کنند قرار خواهند داد. قیمت بالای گاز در اروپا نیز یکی دیگر از چالش‌های دولت بایدن برای اجرایی شدن این توافق است. دولت عملاً در این حوزه توانمندی چندانی برای تعیین قیمت گاز ندارد و از طرفی اروپایی‌ها به راحتی قادر به پرداخت بهای بالایی برای گاز نیستند.

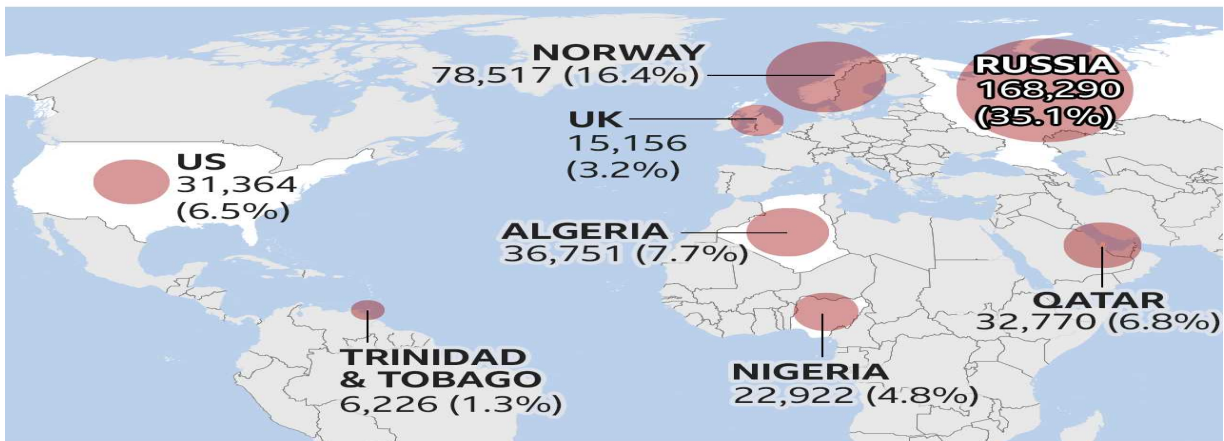
با وجود این چالش‌ها اتحادیه اروپا بر اراده خود برای کاهش وابستگی به گاز صادراتی روسیه تاکید کرده است. در قالب استراتژی کلان گازی اتحادیه اروپا که اخیراً به تصویب رسیده است، این مجموعه تا سال ۲۰۲۷ واردات انرژی از روسیه را به صفر خواهد رساند. آلمان بزرگترین وارد کننده

انرژی از روسیه، اهداف بلندپروازانه‌تری را در نظر گرفته است، به گونه‌ای که می‌کوشد تا ۲۰۲۴ واردات انرژی از روسیه را به صفر برساند.

افزون بر این اتحادیه اروپا اخیراً در مورد خرید و ذخیره مشترک گاز از سوی کشورهای این مجموعه به توافق رسیده‌اند. بر مبنای این توافق تا پایان نوامبر ۲۰۲۲ ۸۰ درصد از ظرفیت مخازن گاز اتحادیه اروپا باید پر شود تا زمستان پیش رو با چالش‌های کمتری سپری شود. صادرات گاز ایالات متحده به اتحادیه اروپا از ۳۴ درصد کل صادرات این کشور در سال ۲۰۲۱ به ۷۵ درصد صادرات گاز آن در ۲۰۲۲ افزایش یافته است. علیرغم این اقدامات جایگزینی واردات گاز از روسیه چندان آسان نخواهد بود. اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۱ حدود ۱۵۵ میلیارد مترمکعب گاز از روسیه وارد کرده است. توافق گازی اتحادیه اروپا با آمریکا تنها ۱۰ درصد واردات گاز از روسیه را تامین می‌کند. البته در ترکیب با میزان صادراتی که در گذشته ایالات متحده به اتحادیه اروپا به صورت می‌داد در مجموع اکنون ایالات متحده ۲۴ درصد از کل صادرات گاز روسیه به اتحادیه اروپا را پوشش می‌دهد. نقشه ذیل جایگاه ویژه روسیه در سبد وارداتی گاز اروپا را نشان می‌دهد.

نقشه ۱-صادر کنندگان کلیدی گاز به اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۰

Where does the EU get its natural gas imports? Imports from non-EU countries in 2020 (million cubic metres)

Note: Imports include pipeline gas and liquid natural gas (LNG)
Other imports: 18.3%

Source: Eurostat

B B C

منبع: بی بی سی

تحولات منطقه‌ای

موافقت چین با درخواست پاکستان

دولت چین با درخواست پاکستان برای تعویق بدهی‌های ۴,۲ میلیارد دلاری این کشور موافقت کرد. درخواست پاکستان در سفر عمران خان نخست وزیر پیشین این کشور در آستانه برگزاری بازی‌های المپیک زمستانی پکن مطرح شد. در کنفرانس اخیر همسایگان افغانستان که در چین برگزار شد، دولت این کشور موافقت خود با این درخواست را اعلام کرد. پاکستان موافقت چین با این درخواست را به عنوان عاملی مهم در کاهش بحران کسری بودجه این کشور می‌داند. روابط دو کشور و به ویژه پیشرفت کریدور اقتصادی چین پاکستان به طور فزاینده ای تحت تاثیر ناتوانی پاکستان در پرداخت بدهی‌های شرکت‌های چینی و دولت این کشور قرار می‌گیرد. در ماه‌های اخیر چین نارضایتی خود را از تاخیر در پرداخت بدهی شرکت‌های چینی اعلام کرده و حتی تهدید کرده بود که فاز دوم پروژه را در صورت عدم پرداخت بدهی‌ها اجرایی نخواهد کرد.

افغانستان به مگا پروژه ابریشم پیوست

در حاشیه اجلاس اخیر همسایگان افغانستان که در چین برگزار شد، دولت چین موافقت خود را با پیوستن افغانستان تحت کنترل طالبان به مگا پروژه ابریشم ابراز کرد. از زمان به قدرت رسیدن طالبان این گروه همواره در پی مشارکت در پروژه ابریشم بوده است، اما تاکنون دولت چین به صورت رسمی از این خواسته حمایت نکرده بود. افزون بر آن، پاکستان می‌کوشد تا افغانستان را به کریدور اقتصادی چین- پاکستان به عنوان بخشی از کمربند اقتصادی راه ابریشم پیوند زند. دولت چین از همکاری سه جانبه میان چین، افغانستان و پاکستان در سه محور توسعه، امنیت و سیاست سخن گفته است و از اتصال افغانستان به کمربند اقتصادی چین پاکستان استقبال کرد. پیوستن افغانستان به کمربند اقتصادی جاده ابریشم از مسیر کریدور اقتصادی چین پاکستان به معنای تقویت مسیرهای اترانزیتی پاکستان به ویژه بندر گوادر و کریدور ترنس افغان است که پاکستان را به آسیای مرکزی متصل می‌کند. پیوستن افغانستان به مگا پروژه ابریشم از مسیر کریدور اقتصادی چین- پاکستان می‌تواند به تضعیف بیش از پیش موقعیت چابهار منجر شود.

سرمایه‌گذاری ۴ میلیارد دلاری چین در افغانستان عملی می‌شود؟

همزمان با برگزاری کنفرانس همسایگان افغانستان در چین، دولت طالبان اعلام کرد که شرایط برای اجرای شدن سرمایه‌گذاری چین در معدن عینک، بزرگترین معدن مس افغانستان، فراهم است. سرمایه‌گذاری ۴ میلیارد دلاری چین در این معدن مهم ترین سرمایه‌گذاری در دوره پس از

۱۱ سپتامبر در این کشور است که علیرغم گذشت سالها از انعقاد توافق اولیه، هنوز اجرایی نشده است. در گذشته فشارهای ایالات متحده، ناامنی‌های مختلفی که توسط طالبان ایجاد می‌شد و نیز اختلافاتی که میان دو کشور وجود داشت، زمینه اجرایی شدن این قرارداد را از بین برد. دولت طالبان امیدوار است در پرتو روابط نزدیکی که با چین دارد این قرارداد را عملیاتی نماید. البته طالبان از اختلافات با شرکت چینی طرف قرارداد نیز سخن گفته است. دولت طالبان معتقد است که چین می‌خواهد منافع بسیار بیشتری از این قرارداد در قیاس با افغانستان کسب نماید و همین امر یکی از مشکلات جدی در اجرایی شدن آن است. طالبان ساخت راه‌آهن از تورخم تا حیرتان، ایجاد کارخانه تولید برق حرارتی با ظرفیت ۴۰۰ مگاوات، ساخت جاده مس عینک و فرآوری مس در داخل افغانستان را به عنوان درخواست‌های خود مطرح کرده است، درخواست‌های که هنوز با موافقت شرکت چینی مواجه نشده است و مذاکرات همچنان در حال انجام است. در صورت اجرایی شدن این قرارداد تحول مهمی در افغانستان رخ خواهد داد. چین هنوز برای سرمایه‌گذاری کلان در اقتصاد افغانستان اشتیاق زیادی نشان نداده است و به تدریج در حال افزایش حضور اقتصادی در این کشور است.

شهرک صنعتی جدید چین در کابل

دولت چین اخیراً اعلام کرده است که در پی ایجاد شهرک صنعتی جدیدی در کابل است. از زمان روی کار آمدن دولت طالبان در کابل تا کنون حدود ۲۰۰ شرکت کوچک و متوسط چینی در افغانستان حضور یافته و در پی فرصت‌های جدید کسب و کار در این کشور بر آمده‌اند. ظاهراً برآوردهای اولیه صورت گرفته است و اکنون در مرحله دوم تاسیس شرکت شهرک صنعتی جدیدی در کابل در دستور کار این کشور قرار گرفته است. چینی‌ها در کابل نیز china town ایجاد کرده‌اند.

طالبان امیدوار به اجرایی شدن تاپی

مقامات دولت طالبان اخیراً اعلام کردند که کار بر روی اجرایی شدن پروژه انتقال گاز ترکمنستان از طریق افغانستان به پاکستان و هند موسوم به تاپی را با جدیت ادامه می‌دهند و امیدوارند در آینده نزدیک این پروژه اجرایی شود. دولت طالبان اعلام کرده است که در وضعیت کنونی استملاک زمین‌های مسیر پروژه در حال انجام است و با پایان یافتن این فرآیند اجرایی شدن خط لوله آغاز خواهد شد، زیرا در مسائل فنی و تکنیکی با ترکمنستان توافق حاصل شده است. در صورت اجرایی شدن خط لوله سالانه حدود ۴۰۰ میلیون دلار بابت ترانزیت نصیب افغانستان خواهد شد که برای این کشور توسعه نیافته واجد اهمیت بسیار است. بر مبنای ادعای طالبان قرار است

ترکمستان سهم افغانستان در هزینه‌های این پروژه را پرداخت نماید و بعد از اجرایی شدن قرارداد از حق ترانزیت افغانستان برداشت نماید. ترکمستان در این باره اظهار نظری نکرده است.

توافق تجارت و سرمایه‌گذاری مصر و اسرائیل

مقامات اقتصادی مصر و اسرائیل اخیراً توافقی را برای گسترش همکاری‌های تجاری و سرمایه‌گذاری امضا کرده‌اند. در بیانیه‌ای که وزارت تجارت و صنعت مصر درباره این توافق منتشر کرده توسعه همکاری‌های اقتصادی و تجاری در قالب پروتکل مناطق صنعتی کیفی به عنوان مهمترین دستاورد مطرح شده است. پروتکل مناطق صنعتی کیفی^۱ در سال ۱۹۹۶ با هدف تقویت روابط اقتصادی و تجاری مصر و اسرائیل در کنگره آمریکا به تصویب رسید.

در قالب این پروتکل محصولاتی که با مشارکت شرکت‌های مصری و اسرائیلی در مناطق صنعتی کیفی مصر تولید می‌شوند در صورتی که شرکت‌های اسرائیلی ۱۱ درصد سهم در تولید آن‌ها داشته باشند برای صادرات با ایالات متحده نه تنها با موانع تعرفه‌ای مواجه نیستند بلکه از امتیازات ویژه برخوردار خواهند بود. این پروتکل از سال ۲۰۰۵ وارد فاز اجرایی شد. ۱۱۲۴ شرکت مصری و اسرائیلی تحت این پروتکل‌ها فعالیت می‌کنند که ۸۰ درصد آن‌ها در حوزه نساجی فعالیت دارند. حجم صادرات از این مناطق به ایالات متحده در سال ۲۰۲۱ به ۱.۲ میلیارد دلار رسیده است که ۹۴ درصد از این میزان صادرات نساجی بوده است. این مناطق در سال ۲۰۲۱ سهم ۳۷ درصدی در صادرات مصر به ایالات متحده داشته‌اند.

در این دیدار افزون بر این گسترش همکاری میان شرکت‌های دو طرف در قالب این مناطق، توسعه روابط تجاری و اقتصادی میان مصر و اسرائیل نیز مورد تاکید قرار گرفته است. اسرائیل در ماه‌های اخیر توسعه روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای عربی را در اولویت دیپلماسی اقتصادی خود قرار داده است. در سال ۲۰۲۱ نخست وزیر اسرائیل پس از یک دهه به مصر سفر کرد و بر گسترش روابط اقتصادی میان دو طرف تاکید کرد. حجم تجارت دوطرف در سال ۲۰۲۱ به ۳۳۰ میلیون دلار افزایش یافت که رشدی ۶۷ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۰ را نشان می‌دهد. طرفین امیدوارند با پیشبرد توافق‌های اقتصادی و تجاری جدید، حجم تجارت در سال آینده به ۷۰۰ میلیون دلار افزایش یابد. پس از سفر نخست وزیر اسرائیل به مصر ۴ پرواز هفتگی میان قاهره و تل‌آویو برقرار شده و نخستین پرواز مستقیم از اسرائیل به شرم‌الشیخ نیز برقرار گردیده است.

پاکستان در پی سرمایه‌گذاری‌های دراز مدت عربستان

وزیر سرمایه‌گذاری عربستان و رئیس دفتر سرمایه‌گذاری پاکستان اخیراً در حاشیه اجلاس اقتصادی در ازبکستان با یکدیگر دیدار کردند. طرف پاکستانی مدعی است که در این دیدار طرفین بر اجرایی شدن قراردادهای سرمایه‌گذاری میان دو کشور که در سال‌های اخیر معلق مانده‌اند توافق کردند. مهمترین بخش این قراردادها در حوزه پتروشیمی قرار دارد. عربستان سعودی و وعده داده است که در شبکه پالایشگاهی و پتروشیمی پاکستان سرمایه‌گذاری‌های عمده صورت دهد. توافق سرمایه‌گذاری ۱۰ میلیارد دلاری عربستان در مجتمع پالایشگاهی گوادر مهمترین توافق میان دو کشور در این حوزه است که در سال ۲۰۱۹ صورت گرفته، اما وارد فاز اجرایی نشده است. احداث این پالایشگاه نیازمند ایجاد خط لوله ای ۶۰۰ کیلومتری نفتی میان کراچی و بندر گوادر است. شرکت آرامکو که انجام این پروژه را بر عهده دارد در مطالعات امکان‌سنجی به این جمع‌بندی رسیده که اجرای پروژه در گوادر اقتصادی نیست، اما مقامات پاکستانی اصرار دارند که این پروژه از سوی عربستان سعودی سرمایه‌گذاری و اجرا شود. پس از این دیدار دولت پاکستان در اطلاعیه اعلام کرد که طرف سعودی پروژه‌های معلق مانده را مجدداً مورد بررسی قرار می‌دهد و در توسعه شبکه پالایشگاهی نفت در پاکستان سرمایه‌گذاری می‌نماید. دولت عربستان واکنشی به این اظهارات نشان نداد.

حجم تجارت دو جانبه عربستان و پاکستان در سال ۲۰۲۱ حدود ۲ میلیارد دلار بوده است. حدود ۲,۵ میلیون نفر از شهروندان پاکستان در عربستان سعودی کار می‌کنند و مهمترین منبع حوالجات و تزریق ارز به اقتصاد این کشور محسوب می‌شوند. پاکستان تاکنون در جلب سرمایه‌های سعودی چندان توفیقی نداشته است اما همچنان می‌کوشد در کنار سرمایه‌های چینی سرمایه‌های سعودی را نیز جذب نماید.

توافق تجارت آزاد امارات و اسرائیل

مقامات اسرائیلی و اماراتی از پایان موفقیت‌آمیز مذاکرات موافقتنامه تجارت آزاد میان دو طرف خبر دادند. از سال ۲۰۲۰ که روابط دو طرف علنی شد، امضای موافقتنامه تجارت آزاد به عنوان یکی از اهداف کلیدی پیگیری شد. مذاکرات فشرده در ماه‌های اخیر تداوم داشت و اکنون به نتیجه رسیده است. این توافق ۹۵ درصد تجارت دو طرف را در بر می‌گیرد و تعرفه‌ها به فوریت یا در برخی موارد به تدریج پس از اجرایی شدن توافق حذف می‌شود. اقلام عمده تجارت دو طرف شامل مواد غذایی، محصولات کشاورزی، محصولات آرایشی، دارو و تجهیزات پزشکی است و از حذف تعرفه‌ها بهره‌مند خواهد شد. افزون بر این، توافق تجاری دو طرف حوزه‌های قواعد گمرکی،

خدمات و تدارکات دولتی را نیز در بر می‌گیرد. در این توافق تمهیداتی برای همکاری شرکت‌های کوچک و متوسط دو طرف نیز اندیشیده شده است. این توافق نماد ورود اقتصادی اسرائیل به خلیج فارس است. اسرائیل می‌کوشد روابط اقتصادی با کشورهای عربی را توسعه دهد. در مرحله کنونی امارات، بحرین، مراکش، سودان و مصر در کانون توجه قرار دارند.

داده‌های تازه

موقعیت جهانی ایران در برخی شاخص‌های تجاری

گزارش تازه آنکتاد روند تحول در تجارت جهانی در ۲۰۲۱ را بررسی کرده است. در بخش دوم این گزارش موقعیت کشورها در طیفی از شاخص‌های تجاری مقایسه شده است. توجه به موقعیت ایران در این شاخص‌ها واجد اهمیت است. نمودارهای ذیل موقعیت ایران در برخی از شاخص‌ها را نشان می‌دهند.

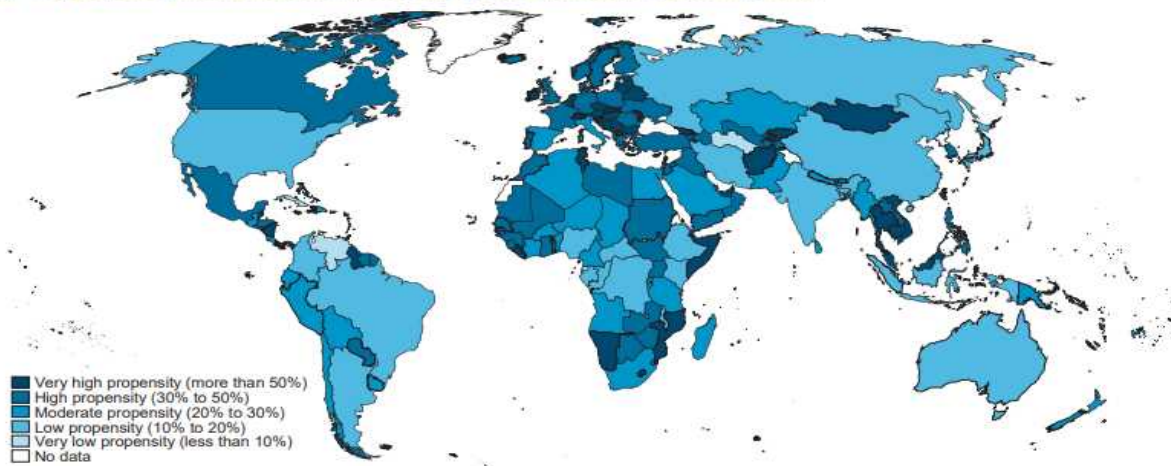
در بخش اول شاخص نخست که هزینه اختصاص یافته برای واردات از مجموع تولید ناخالص داخلی را نشان می‌دهد، در حوزه واردات، ایران در میان کشورهای با تمایل واردات پایین قرار می‌گیرد، کشورهایی که سهم واردات کالا و خدمات در تولید ناخالص داخلی آنها بین ۱۰ تا ۲۰ درصد است. ایران در میان کشورهای جهان، بخش اندکی از تولید ناخالص داخلی خود را به واردات اختصاص می‌دهد.

نقشه ذیل موقعیت ایران را در حوزه واردات نشان می‌دهد.

نقشه ۲- هزینه واردات کالا و خدمات در تولید ناخالص داخلی کشورها

Import and export propensity

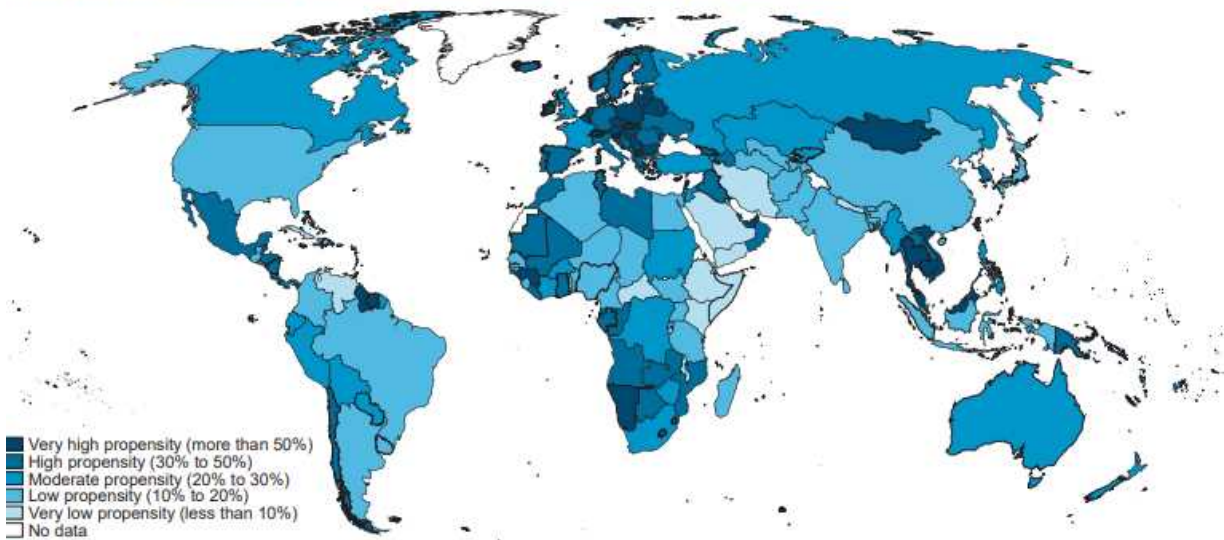
a) Imports of goods and services over gross domestic product, 2020

در بخش دوم این شاخص که تمایل صادرات نامیده می‌شود در واقع اتکای تولید کنندگان داخلی به بازار بین‌المللی را نشان می‌دهد. هرچه موقعیت کشوری در این شاخص بالاتر باشد به معنای اتکای بیشتر تولید کنندگان داخلی به بازار جهانی است. در این شاخص اتکای ایران کمتر از ۱۰ درصد برآورد شده که بسیار پایین تلقی می‌شود. جالب آنکه عربستان سعودی مهمترین همسایه نفتی ایران نیز موقعیت مشابهی دارد اما تولید داخلی در اغلب همسایگان ایران بین ۱۰ تا ۳۰ درصد به بازار جهانی اتکا دارد.

نقشه ۳- میزان اتکای تولید داخلی کشورهای مختلف به بازار جهانی

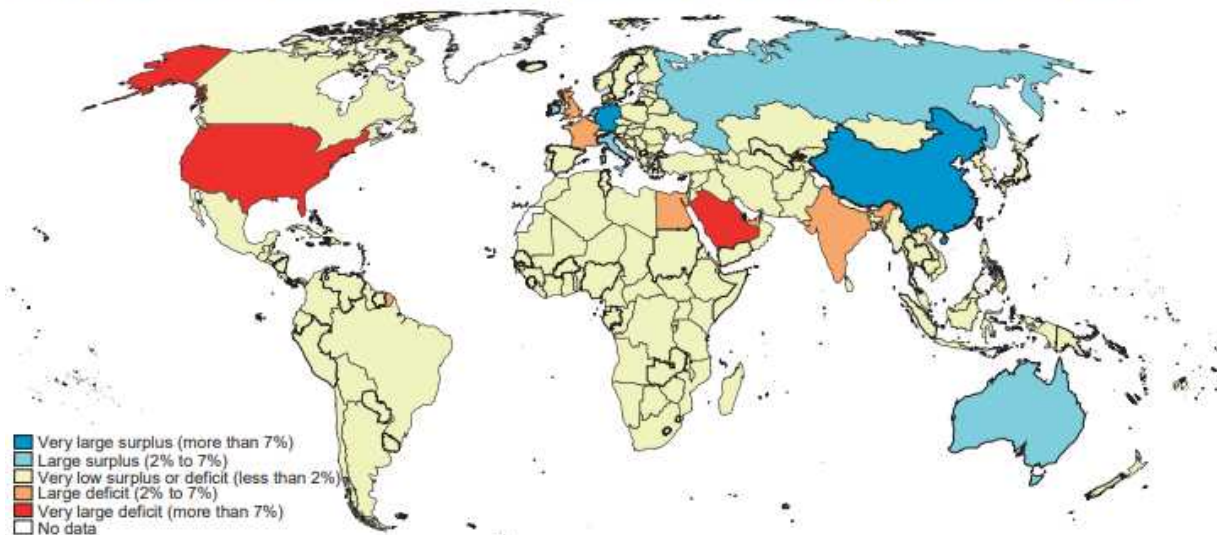
Exports of goods and services over gross domestic product, 2020

شاخص دیگری که در این گزارش آمده تراز تجاری است. در نقشه شماره ۴ نقش تراز تجاری مثبت یا منفی کشورها در کالا و خدمات در کلیت ناترازی تجارت جهانی به تصویر کشیده شده است. کشورهای چین و آلمان از منظر تراز تجاری مثبت و کشورهای آمریکا، هند و عربستان از منظر تراز تجاری منفی نقش مهمی در ناترازی تجارت جهانی دارند. ایران و طیف وسیعی از همسایگان آن در دسته کشورهایی قرار می‌گیرند که سهم بسیار اندکی، کمتر از ۲ درصد در مازاد یا کسری تراز تجارت جهانی دارند.

نقشه ۴- نقش تراز تجاری مثبت یا منفی کشورها در کالا و خدمات در کلیت ناترازی تجارت جهانی

i) Trade balances of goods and services as a percentage of overall world imbalances, 2020

نقشه شماره ۵ کشورها را از منظر نقش تراز تجاری کالا و خدمات به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی مقایسه می‌کند. به عبارت دیگر این شاخص نشان می‌دهد که ناترازی تجاری در مقایسه با اندازه اقتصاد چقدر بزرگ یا کوچک است. ایران در رده کشورهایایی قرار می‌گیرد که با توجه به اندازه اقتصاد آن از کسری تجاری بسیار بالایی، بیش از ۲۰ درصد برخوردار است.

نقشه ۵- نقش تراز تجاری کالا و خدمات به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی

i) Trade balances of goods and services as a percentage of gross domestic product, 2020

